

Trst, oktobra 1925.

Janko Samec :

Jutranji zvon.

Din, don ... dingl, don ...
v mlado jutro poje zvon :

Zlato solnce izza gore
že budi zaspane šture
in iz postelje jih meče
ter za nos na vrt jih vleče :
„Glejte, glejte, o zaspanci !
vse je živo : polja, klanci ...

Ptiček se na veji ziba,
krave mukajo od hriba,
a tam gori, prav visoko
Bog grozi s pravično roko :
Nič vodé in niti kruha
ne bo danes za lenuha !“

Din, don ... dingl, don ...
v mlado jutro poje zvon.

Janko Vouk :

Veščino brdo.

redi gluhe, pozabljene doline se dviguje Veščino brdo. Svoje vzhodje koplje na eni strani ob izviru Mirne, a na nasprotni strani se pobočje preliva v valovito, nizko gričevje, med katerim se tupatam skriva plaha vasica ali samotna vapnica, od pamtiveka zapuščena. Pobočje je po večini poraščeno. Gosto, nizko hrastovje in bukovje si zastonj prizadeva ponekod kvišku, na nekaterih mestih pa se dvigajo v zrak tudi ponosni, možakarski hrasti in lepo dorasle bukve. Tam je gozd redek, a pod drevjem raste gosta ličnata trava, ki se polega na tla od žalosti, ker je nihče ne mara. Na oni strani, kjer se brdo zlije z valovito pokrajino, se raztezajo prijazni pašniki, ki se po njih pasejo čredice goveda v varstvu pastiric v pisanih krilih.

Na vrhu je brdo skoraj golo, da se moreš razgledati po malem obzorju, ki ga dopušča pokrajina. Vendar pa te iz sinje daljave še pozdravlja visoka Učka, ki gleda tudi v ta zadnji kotiček Istre kakor skrbna mati, ki ima povsod oči.

Samotno je tukaj. Skrivnostna je ta samota, skrivnostna in grozo vzbujajoča. Z mrakom že se izprehajajo tod zločeste vešče, ki iščejo zakasnele pastirice. Z lepo pesmijo jih uspavajo, s svojim gorečim pogledom jih priklenejo k zemlji, nato pa prično okoli začarane žrtve svoj divji ples. Ko se naveličajo strahovati ubožico, jo odčarajo in izginejo. Silno so srdite na drvarje, ki jim kradejo doraslo drevje. Iz jeznih oči sikajo ogenj na predrzne tatove svojega bogastva. Gorje jim, če dobe moč nad njimi!

Hudobne vešče pa niso edine gospodarice na tem brdu, ki nosi njih ime. Dobre vile jih zasledujejo in jim ne dajo do ljudi. Tako morajo vešče skoraj vedno kuhati srd v sebi, ker ni nikogar, da bi se nad njimi znesle.

Včasih pa se zgodi, da gredo vile k svoji materi v goste. Visoko v nebo se poženejo, pa zlete na Učko. Tu pozabijo, da so na svetu zlobne vešče, ki strežejo ljudem po življenju. Tedaj je Veščino brdo kraj zla, dom nesreče, grob veselja. Zlobne vešče nemoteno kraljujejo tod, krvoločno prežeč na žrtve. Tako so predrzne, da se spuste doli do Mirne in brodiyo po strugi navzdol do jeza, do koder smejo. Ta jez je mejnik njih zlobe, za tem jezom si varen pred njimi. Srdito šumi včasih voda čez jez, razburkana od grdih vešč, ki se pene od jeze, da je njihovi zlobi postavljen mejnik, katerega jim ni dano prekoračiti.

Pa je prišlo krasno jesensko jutro in so vile zopet poletele k Učki v goste. Nebo je bilo jasno, brez oblčka, izza Učke je vstajalo mehko božajoče solnce ter razlilo svoje žarke tja do Veščinega brda. Ko se je povzpelo nekoliko više od gore, je siva istrska mati razgrnila tanko zástavo, da dostojno počasti prihod svojih belih hčera, dobrotnic in zaščitnic ljudstva.

Vešče pa so z zlobnim vreščanjem dajale duška veselju, ker so se jim sovražne vile umaknile. Hudobno so mežikale proti beli zástavi vrh Učke in zarajale v divjem plesu. Iz oči jim je švigal ogenj maščevanja, z režečimi se zobmi so pričakovale svojih žrtev.

***

Devetnajstletni Franjo je pripravljajl sekire in žage. Dve leti mlajši Branko mu je pomagal, mlajša Željko in Bepič pa sta čakala, kako bo Franjo ukrenil z njima.

Franjo je bil že pol možaka. Po očetovi smrti je bil ponos matere, stebber hiše, upanje vse mnogoštevilne družine. Razen štirih bratov so bile še tri sestre v družini.

Ko je oče umrl, so bili otroci še majhni, Franjo, najstarejši, je dopolnil še le štirinajsto leto. Nesrečna mati se je vrgla s vso vnemo v življenski boj, da ohrani otroke pred skrajno revščino. Kakor levinja se je borila in izrabila vse svoje sile, da so se prerili skozi najhujša leta.

Čimbolj je Franjo doraščal, tem lažja je postajala materina skrb. Franjo je bil visok, močan dečko, koščenege obličja zdrave zagorele barve. Smelo zaokrožena spodnja čeljust je zadajala vsemu obličju izredno odločnost. Vse je kazalo, da bo korenjak, kakršen je bil pokojni oče. Sicer pa je bil že kakor gospodar. Napram bratom in sestram je bil napol v bratovskem, napol očetovskem razmerju.

Črez vse je Franjo ljubil mater, zakaj bil je najstarejši, in kakor nihče med brati in sestrami je znal preceniti njeno ljubezen do otrok, njeno neprestano žrtvovanje in junaško borbo proti grozečemu pomanjkanju.

Dan poprej sta se Franjo in Bepič nekaj sprla in mlajši brat se je danes upiral.

- Ne grem na Veščino brdo! je dejal Franju.
- Z nami pojdeš, z Željkom bosta travo žela za steljo.
- Sami greste, jaz bom v hlevu delal.

Jezno so se Franju zaiskrile oči, srd ga je prevzel, toda premagal se je.

- Če ne greš, se pomeniva jutri, danes ni časa za to.

Uporno je Bepič molčal, tedaj pa se je pojavila na pragu mati s koškom brašna za pot. Bila je nizke, nekoliko sključene postave, pa še vedno svežega obraza in srečna ob pogledu na svoje razvijajoče se junake.

Pomirila je prepirajoča se sina ter dejala Bepiču:

- Le pojdi, ubogaj, Bepič, tu imaš pletenico in srp!

Ob prijazni materini besedi se je Bepičeva upornost zmajala. Vzel je košek in srp ter se odpravil. Še je rekla mati vsem: «Pa pametno delajte, da se kaj ne zgodi. Franjo, čuvaj, glej, nate se zanesem.»

Lahen oblak ji je šel preko čela. Skrb za sinove, ki so šli za ves dan z doma, jo je vznemirjala.

— Že prav, zбоgom, mati, — je rekel Franjo in šli so. Branko je zadel na rame večjo in manjšo sekiro, Željko in Franjo sta nesla žage, a Bepič pletenico z jedili in srp.

Veselo so stopali vsi štirje ob ozki strugi, ki se je vila med senožeti. Kmalu so bili pri Mirni, šli mimo jeza in se izgubili izpred materinih oči. Črez dobre pol ure so že prebredli Mirno in se dvigali po rahlem pobočju na Veščino brdo.

Polagoma se je začelo nebo oblačiti. Nizko gričevje je deloma ležalo že pod sivkastim svodom, proti vzhodu pa je bilo nebo bolj jasno. Učka je še vedno kazala svoje sivo pobočje, toda zástava se je raztegnila in zavila ves vrh.

Franjo je stopil k visokemu vitkemu hrastu. Ljubeče je objel lepo rastoče drevo, ki je imelo danes pasti. Kadarkoli mu je bilo podreti tako drevo, je vselej občutil nekaj neprijetnega v duši. Krivenčasti nizki hrastiči se mu niso smilili, toda kadar je bilo treba zrušiti veliko, ravno steblo, tedaj je žaloval, kakor da so mu nekaj potegnili iz srca.

Na Veščinem brdu je imel Franjo še veliko lepih stebel, ker ni hotel, da bi se sekalo, če ni bila velika potreba. Njegov del gozda je bil najlepši, Franjo pa je ljubil gozd morda še bolj kakor zemljo. In prav zato, ker je bilo povsod tam tako malo velikega gozda, je čuval svoj del na Veščinem brdu kakor skopuh cekine. Danes pa je moral pasti hrast, ki je imel dati deske za novo kad.

Franjo in Branko sta takoj pričela z delom pri drevesu, medtem ko sta Željko in Bepič žela ličnato travo za steljo.

V živ les je zarezala žaga in zapela svojo smrtno pesem. Čim globokeje se je zajedala zobčasta kovina v les, tem tišja je postajala pesem žage. Večkrat sta postala Franjo in Branko, da si obrišeta pot s čela in se oddahmeta. Nebo se je dodobra zoblachilo, celo Učka se je skrila za sivo odejo, ki je tožno visela nad pokrajino. Včasih je zapršel tako droben dežek, da nisi vedel, če kaplja ali praši.

Proti koncu je žaga zopet povzdignila svoj glas, kakor bi se veselila, da je njeno morilno delo kmalu dovršeno. Željko in Bepič sta se približala drevesu, ker sta hotela videti, kako bo padel ubiti junak. Vsak od svoje strani sta strmela v žago, ki se je gibala sem in tja. Franjo in Branko sta bila tako zamišljena v delo, da nista niti opazila onih dveh.

Visoko je zapela žaga, njeno delo se je bližalo koncu. Žagarja sta vstala in stopila na nasprotno stran, kjer je z vej visela vrv. Potegnila sta enkrat, pa ni bilo treba več. Deblo je bilo nažagano skoraj do konca, zato se je že rušilo. Naglo sta stopila vstran in čakala, kako se bo drevo zrušilo.

V trenutku, ko je začelo drevo padati, je Franjo zagledal na strani, kamor se je drevo nagnilo, Bepiča, ki je strmel kakor začaran v padajoče drevo. Obupno mu je zavpil, naj se umakne, toda še predno je njegov glas

prišel do bratovih ušes, je bil sam na mestu, da potegne brata iz nevarnosti in ga odnese na varno.

Prepozno je prišel.

Veličastno se je rušilo drevo. Njegove veje so poželjivo zagrabile po obeh žrtvah, ki sta zastonj skušali pobegniti iz smrtne objema maščevalnih vej. Z zloveščim šumenjem in pokanjem so se odzvanjale lomeče se veje po pustem brdu. Tedaj je deblo zadnjič pretresljivo zahreščalo, nato še glasen pok, in telebnilo je s silo teže k tlom in pokopalo pod seboj nesrečna brata.

Neusmiljeno je deblo obležalo na drhtečih truplih. Samo en krik sta čula Željko in Branko, nato pa je nastopila mrtvaška tišina. Franjo in Bepič sta ležala pod težkim drevesom in se nista več ganila.

Kakor uročena sta Branko in Željko obstala na mestu. Gozdna tišina ju je tiščala in davila, da nista mogla z mesta. Končno ju je pretresla silna groza, zavedla sta se, kaj se je zgodilo. Naglo sta stopila k deblu: dvoje zmečkanih trupel je ležalo pod njim.

* * *

Na Veščinem brdu so gorele sveče. Franjo in Bepič sta mirno ležala drug poleg drugega. Postljali so jima z najlepšim jesenskim cvetjem, ki ga premore tista pokrajina. Vso noč so čuli domači fantje in dekleta na Veščinem brdu. Nebo je bilo še vedno pokrito z umazanimi oblaki, dež pa si ni upal še močiti bratov, ki sta ležala med cvetjem zraven krvavega debla.

Pa je zatulil veter, razpihal oblake in pokazalo se je zvezdnato nebo. Vso noč so gorele sveče, vso noč so bdeli vaščani ob truplih. Prišli pa so kropit mrliča tudi iz drugih vasi in Veščino brdo ni videlo nikoli toliko ljudi.

Jutranja zarja je naznanjala krasen dan. Zmagovalno se je solnce pokazalo izza Učke, ki je s svojim vrhom hrepenela v nebo, čista in lepa kakor nebeška mati.

In v tem lepem jesenskem jutru se je vil mrtvaški izprevod proti Humu. Franjo in Bepič sta šla k večnemu počitku, njih ljubljena mati pa ju ni videla več.

Materino srce ne bi preneslo strašnega pogleda na sinova, ki sta tako vesela odšla onega jutra na Veščino brdo in se nista več vrnila domov. S silo so jo sosede pridržale, ko je hotela kakor brez uma zdirjati na kraj nesreče.

— Moj Franjo, moj Bepič! — je tožila nesrečna mati in sosedom se je zasmilila v srce, da ji niso pustile do sinov.

Šele pozneje, ko sta že več dni počivala na humskem pokopališču, je obupana mati pozdravila svoja mrtva junaka.

L. N. Tolstoj :

Pijančevanje.

(Iz zbirke pogovorov «Otroška modrost», izšle po Tolstojevi smrti).

(Večer v jeseni. 12-letni MAKARKA in 8-letna MARFUTKA prideta iz hiše. Marfutka joče. 10-letni PAVLUŠA stoji na vnanjem hodniku sosedne hiše.)

PAVLUŠA: Kam gresta? Zopet prenočit?

MAKARKA: Da, zopet se je napil.

PAVLUŠA: Stric Prohor?

MAKARKA: Kdo pa drugi?

MARFUTKA: Tepe mamó. . .

MAKARKA: Ne vrnem se domov. . . Tudi mene bi tepel. . . (*Sede na prag*).

Tu bom prenočil. . . Ne vrnem se domov. . .

(*Ma lutka joče*).

PAVLUŠA (*Marutki*): No, ne joči več. . . S tem ne dosežeš nič. . . Nehaj. . .

MARFUTKA (*med solzami*): Če bi bila car, bi pretepla tiste, ki točijo žganje. . . Ukazala bi, da ne sme nihče prodajati žganja. . .

PAVLUŠA: Kaj ti praviš? . . . Saj prodaja sam car žganje; on prepoveduje to le drugim, da ne trpi sam škode.

MAKARKA: Lažeš.

PAVLUŠA: Lažem? Le vprašaj. . . Zakaj pa so zaprli Akulino? Zato, ker je prodajala žganje in je delala škodo.

MARFUTKA: Zato? Rekli so, da se je pregrešila ne vem v čem zoper postavo. . .

PAVLUŠA: To je. . . zoper postavo; ker je prodajala žganje. . .

MARFUTKA: Jaz bi ji ne dovolila. . . Vse to izhaja iz žganja. . .

MAKARKA (*Pauluši*): Čudne reči praviš. Vprašala bom jutri učitelja. On bo gotovo vedel.

PAVLUŠA: Pa vprašaj. . .

Naslednji dan zjutraj. Prohor, Makarkin oče, se hladi pred hišo po prespani noči. Makarkina mati meši kruh. Oko ima zateklo. Makarka je šel v šolo. Otroci niso še vsi zbrani. Učitelj sedi na hodniku in kadi iz pipe. Mimo njega hodijo učenci.

MAKARKA (*se približa učitelju*): Kaj je res, Evgen Semjonovič, kar so mi pravili, da prodaja car žganje in da so Akulino raditega zaprli?

UČITELJ: Budalosti govoriš; tisti pa, ki ti je to pravil, je tepec. Car ne trguje z ničemer. Prav zato ne, ker je car; Akulino so pa zaprli, ker je prodajala žganje, ne da bi bila plačala obrtnega dovoljenja in je tako oškodovala erar.

MAKARKA: Zakaj oškodovala?

UČITELJ: Zato, ker je žganje obdačeno. Ko je napravljeno, stane žganje toliko, prodajajo ga pa za toliko; no, ta razlika tvori državni dohodek; a ta dohodek je zelo, zelo velik. . . milijoni. . .

MAKARKA: Čim več torej pijejo žganja, tem več dohodkov je?

UČITELJ: Seveda. Ako bi ne bilo dohodkov, s čim bi vzdrževali vojsko, šole in vse drugo, kar je potrebno za vse?...

MAKARKA: Ali če je to potrebno za vse, zakaj ne jemljejo raje kar denar za potrebne reči in ne da jemljejo, prodajajoč žganje?

UČITELJ: Zakaj potom žganja?... Zato, ker je tako zapovedano .. Pa dovolj; so vsi v šoli?... Na mesta! (Prevedel B. Medvešček.)

~~~~~

Fran Žgur:

Solnce jaše na Zelenku.

Po narodni pesmi.

Na Zelenku
solnce jaše,
z biseri se paše;
bije, sije,
zjutraj roso hladno pije;
opoldan v zobnico
si dobi pšenico.

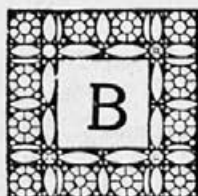
Zvečer
v morje se potakne,
žejo
silno si izplakne.
Marko — mrak
(vse roke črne!)
postelj v morju mu odgrne ...

~~~~~

Ivan Zorec :

Trije kovači.

ili so trije bratje, trije kovači pomagači. Znali so kovati najsvetlejša orožja, najpriročnejša orodja, najdragocenejša posodja — njih spretnost in umetnost sta sloveli daleč v dežel.

Po dnevnem delu so se kopali v bistrem potoku in pogelali v zeleni travi, da bi se okrepili in odpočili.

Neki večer, ko so tako počivali in ugibali o delu drugega dne, jih je nenadoma obsijala velika svetloba. Začuden so poskočili, pred njimi je stala čudovito lepa gospa.

«Kdo izmed vas bi rad rešil zakleto kraljično?» jih je ogovorila. «Naj si napravi orožje!»

«Kakšno orožje?» so vprašali.

«Najpravše!» je pokimala in zginila.

Bratje kovači so précej šli in so kovali in kovali, da je kar odmevalo.

Prvi brat je že po treh dneh napravil prekrasen meč, ki se je svetil, da je kar vid jemalo, in bil trden, da je debelo skalo preklal z enim samim mahom.

Drugi brat je po nadaljnih treh dneh skoval čudovito paličko, ki je, če je kdo z njo potrkal ob tla ali kaj drugega, odpirala zemljo in vse ter razodevala skrivnosti v kraljestvu palčkov, a če se je kdo le doteknil rastline ali drevesa, je videl pod lubjem življenje, dejanje in nehanje najmanjih žuželk ter krogotek drevesnega soka, kako je po koreninah vlekel vase življenje, lezel po deblu tja do zadnjega lističja v vršičku in vejah pa nazaj in zmerom tako.

Tudi tretji brat je koval in koval, dan in noč je koval, pa nič pravega ni skoval.

Brata sta se mu smehljala.

No, ni se dal motiti. V duhu je gledal zakleto kraljično pa kar dalje koval, koval in devetega dne zvečer skoval prekrasno liro; samo še strune ji je napel in se oddehnil.

Brata sta se smejala:

«To si delal ves čas? Čemu ti bo? Ali s to igračo lahko razbiješ košček kamna, pogledaš v zemljo in drevje ali kaj?»

«Pojdimo in poskusimo!» je odgovoril. «Pojdimo, pa ne vkup, — vsak zase pojdimo! Naj se izkaže, čegavo orožje je najboljše!»

In so šli.

Prvi brat je tri dni hodil in prišel pred velik grad. Okoli gradu je bila vojska vojščakov, bradatih in kosmatih, da jih je bilo kar strah gledati.

Ali kovač je imel hud meč in se jih ni bal.

«Iščem zakleto kraljično», jih je moško ogovoril. «Morda je to njen grad?»

«Je, — kaj bi ji rad?» so mu osorno odgovorili.

«Kaj vam to mar?» se je ujezil in prijel za meč.

Vojščaki so se zakrohotali, da je kar odmevalo.

Zasmeh je pičil hudega kovača, da je kar meč zavihtel nad prvim vojščakom.

Zdaj pa je strašansko zagrmelo, strela je udarila, meč se je zdrobil na drobne kose, kovač je omedlel od strahu. Ko se je zbudil, je ležal pred domačo kovačnico.

Drugi brat je blodil po svetu še tri dni, preden je prišel pred taisti grad s taistimi vojščaki. Lepo jih je pozdravil in vljudno vprašal:

«Ali je to nesrečni grad zaklete kraljične, ki jo iščem?»

«Je, — kaj bi ji rad? so mu odgovorili.

«Rešiti jo hočem!»

Vojščaki so mu pokimali in ga pustili do velikih, močnih grajskih vrat.

Kovač se jih je doteknil s paličko, vrata so se na stežaj odprla. Gradu je bila krasota sama: ves se je bleščal v belem marmorju in lesketal od zlata in srebra, a v najlepši sobani so stale tri kadi zlatnikov, srebrnikov in draguljev vseh vrst. Sredi njih je na zlatem prestolu slonela lepa kraljična in dremala. Do nje mu ni bilo, le kadi je gledal in vse drugo bogastvo.

«Kaj ko bi si rajši nagraabil teh-le denarjev in dragotin?» je premislil. «Kraljično bo že kdo drugi rešil.»

Brž se je zameknil za kot z zlatniki in si jih natlačil v žepe in za srajco in povsod. Ko že ni mogel nikamor več devati, je zagrmelo in treščilo, da je od strahu kar omedlel. Ko se je predramil, je ležal pred domačo kovačnico.

Tretji brat je zamudno hodil, ubiral strune in brenkal tako milo in sladko, da so še ptički potihnili in ga poslušali.

Deveti dan pa je tudi on prišel pred ta grad. Vojščaki so ga grdo gledali, a on se je smehljaj in jim zabrenkal, da so se čisto udobrovoljili. Potlej jih je prijazno vprašal:

«Ali je to lepi grad zaklete kraljične?»

«Je, — kaj bi ji rad?»

«Pomagaj, če ji bom mogel.»

Vojščaki so se še zmerom smehljali in mu kar sami odprli močna grajska vrata.

Hodil je od sobane do sobane in iskal kraljično, naposled je prišel še v sobano s tremi kadmi, a zlatniki, srebrniki in dragulji ga niso slepeli, le kraljično bi bil rad našel.

Kar ga je ustavil sladak, mil glas:

«Ali ne vidiš zlata in srebra in draguljev sto in sto? Vzemi si, kolikor hočeš?»

Kajpak, ustrašil se je, a je precej odgovoril:

«Kaj mi bo zlato, srebro in draguljev sto in sto? Zakleto kraljično iščem, za drugo mi ni!»

Preteknil je še enkrat ves grad. Kraljične ni bilo nikjer. Žalosten je šel venkaj, pred gradom je ob potu čepela stara beračica, vila roke in ihtela:

«Oh, stara sem in hroma... Ali ga ni človeka, ki bi me malo nesel?»

«Jaz te bom nesel!» se je ponudil, vzela ženico na pleča in šel, kakor mu je velela.

Spotoma se je čudil, da je tako lahka, — saj jo je komaj čutil in zmerom je bila lažja; hodil je kakor bi imel peruti in zmerom lepši svet se mu je odpiral. Temne hoste in krasne vrtove v živem zelenju in cvetju, senožeti, travnike in polja je gledal, čez potočke, bistre in žuboreče je brodil in nič ni bil upehan.

«Postoj!» je ženica prosila. «Spusti me na tla!»

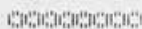
Ko je izgovorila, je zgínila.

Pred njima se je nenadoma razgrnila gošča, na zeleni jasi se je med najlepšimi rožami in cveticami prikazala nedopovedno lepa kraljična z veliko zlato krono na glavi.

Mladenič je odrevenel od začudenja in strmel vanjo, a ženica se je kar vpričo spremenila v tisto lepo gospo, ki jim je velela skovati orožje, in mu rekla:

«S čistimi mislimi si delal, kar si naredil in brez sebičnosti in lakomnosti si gledal neizmerna bogastva — tako si rešil kraljično»

A rešena kraljična je razširila roke in stekla k svojemu rešitelju, se vrnila z njim v tisti lepi grad in mu ga dala v dar.

Janko Samec:

Kos.

<i>Ej, čuden plič je črni kos.</i>	<i>In kot cigan iz dneva v dan</i>
<i>Gre vedno prazen z doma,</i>	<i>si s peljem čas preganja —</i>
<i>in kakor revež vedno bos</i>	<i>Ko nima muh in je ves suh,</i>
<i>po božjem svetu roma —</i>	<i>o boljših časih sanja...</i>

*Pa pride mraz in zimski čas
mu solnca več ne vrne —
Z mrjočim dnem on lih in nem
se v črno jamo zvrne...*

Notranji glas.

Kajn je bil ubil Abla, svojega brata.

In se je oglasil Bog in je vprašal:

«Kajn, kje je tvoj brat?»

«Ne vem,» je odgovoril Kajn; «ali sem mar njegov varuh?»

Bog pa je rekel:

«Kaj si storil? Glas bratove krvi vpije k meni od zemlje! Preklet boš; potikal se boš in begal po zemlji!»

In Kajn je pobegnil izpred obličja Gospodovega in bil je nestanovit in bežen na zemlji.

Kamor je stopil, tam je gorela bratova kri; v gozdu, na planem in ob vsaki uri. Z rokami si je zakril oči, da je ne bi videl. Tudi na njih je žgala kri.

Bežal je sam pred seboj in nikjer ni našel miru.

* * *

Vest je kakor kragulj, ki ga ni mogoče odgnati. Je glas naših prednikov v naši krvi, glas naravnega zakona. Kakor stražnik bdi v nas in pravi, kaj je pravo in kaj je zlo. Pravi, kaj smemo, da ohranimo zdravo telo in zdravo dušo, svari nas pred onim, kar bi nam škodovalo. Ali čujemo?

Vest govori tudi o tvojem bratu, po naj pride iz katerekoli zemlje. Tudi zanj ve vest, zakaj tudi on ima pravico do življenja kakor ti. Naj živi človek, pravi vest, kakor je zapisano v velikih zakonih življenja! Ali poslušáš?

* * *

Napoleon je bil nasilnik in je s krvjo škropil Evropo,

Njegovega sina so zasledovali mrtvi, padli na nešteti poljanah. Ko so že davno strohnili, je prihajalo do njega njih smrtno hropenje. Kot roka strašnega sodnika je glas krvi.

~~~~~

Devet deset in naše sreče je odvisno samo od zdravja.

Schopenhauer.

*

Bolezen je maščevanje razžaljene narave, zdravje pa je naše največje bogastvo. Zato čuvajte svoje zdravje!

*

Kamor ne prisije solnce, pride zdravnik.

It. pregovor.

*

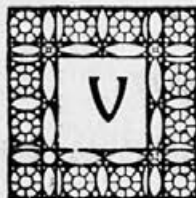
Higijena, snaga, zdravje! Evo tri besede, ki delajo življenje srečno in prijetno.

Mantegazza.

Zvonimir Kosem :

Krivicica.

(Basen.)

toplem poletnem predvečerju so sklenile putke, baš proste nadzorstva majke koklje, da bodo prenočile enkrat na drevesu, na zapeljivi jablani zadaj za kozolcem in ne v kurniku. Odprhutajo torej druga za drugo na prvo jablanovo vejo, veselo zaživkajo, potem pa sladko zadremajo.

Pride mimo dehur, zapazi na jablani putke, pa se ustavi in sline se mu pocedé iz gobca. Ne razmišlja dolgo, široko se razkorači in zabevska proti veji nad seboj:

«Lačen sem, bogme, zato vam rečem, putke na jablani: hitro doli, da se potolaži moj želdec!»

Pride pa mimo tudi lesica, sliši to čudno dehurjevo vabilo in se prične na vse grlo smejati.

«Komu se smeješ?» se razljuti dehur.

«I, tebi vendar, budalo, ko govoriš tako neumno!» odgovori lesica. «Na ta način, prijatelj moj, ne boš nikoli privabil putk z drevesa, pa če vabiš vso noč do zore! — Toda glej in poslušaj mene, če se hočeš kaj naučiti!»

In lesica urno smukne za bližnji grm in pomežikne dehurju, naj se skrije tudi on, dokler putke še dremajo in ničesar hudega ne slutijo.

«E, to sem pa radoveden, kaj boš opravila, zvitorepka..» se muza izza vogala dehur, težko pričakujoč, kaj bo lesica ukrenila.

«Pst! Tiho zdaj! mu zapreti lesica. In izproži vrat in začne na vse pretege vzdihovati:

«Kok—kok—kok, ljube putke, majka vas kliče, pojdimo spat v kurnik, kajti na drevu je opasno, ponoči pride dehur!»

Vzdramijo se na jablani putke, poslušnejo in buljijo v mrak.

«Kok—kok—kok!» ponovi lesica. «Tu za grmom sem, vaša majka, hitite, da ne pride po vas dehur in vas ne pohrusta!»

«Ali na drevesu je tako lepo, majčica!» se pomišljajo putke. «Saj ne bo dihurja, to noč že ne — kar brez skrbi pojdi spat v kurnik sama, brez nas, draga majka!»

«Vsaj ti najmlajša, moje ljubimče, ti me slušaj!» bridko zavzdihne za grmom lesica. «Vso noč bom pretakala solze, ako mi niti ena izmed vas ne izkaže pokorščine!»

Se se pomišljajo putke — kajti prelepo je prenočevati na jablani — navsezadnje pa se najmlajša vendarle odloči za kurnik in vzprhutne z veje na tla.

«Ham!» plane nanjo izza grma lesica. «Kako nepremišljeno si zašla v past, sirota! Baš ničesar še nisem nocoj večerjala, golobičica moja neumna — zato pa mi bo večerja tem slajša sedaj...»

In pograbi siroto putko in izgine z njo v goščo...

A dehur? Kakor da je treščilo vanj, tako stoji nekaj časa nepremično na enem in istem mestu in se samo čudi. Potem pa klaverno odkobaca proti šumi in godrnja in rentaći vso pot.

«Lesica, ta grešnica, bo nocoj večerjala, a jaz, poštenjak, bom moral spat gladen... Pa še naj kdo reče, če se mi ne godi krivica?!»

In v tem prepričanju, da se mu godi krivica, živi dehur še danes...

Kužne bolezni se razvijajo kakor zrno v zemlji: na kamnu ne pogajajo, a na gnoju se pokaže dobra žetev. Trcuseau.

Smodke so žebliji za rakev!

Amerikanski pregovor.

Človek je največkrat sam kriv, če oboli.

Müller.

Človek, ki misli, ne pijančuje! Človek, ki pijančuje, ne misli!

Veliki viri zdravja so: svež zrak, solnčna svetloba, voda in gimnastika.

Giovanni Pascoli :

Dve deklici.

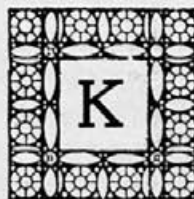
V neki vasi, ki je nočem povedati, sta živeli nekoč dve deklici, ki ju ne maram imenovati. Ena, mlajša, je bila dobra in misleča, kot angelček, ki je prišel na svet zaradi nebeške službe; druga pa je bila muhasta in svojeglava, recimo, kot hudiček, ki je ušel odnekod od tam doli v dneh obilnega dela, ko niso njegovi utegnili popaziti nanj. In je imela prva v resnici sredi nekoliko razkuštranih laskov nekaj plamenček, ki se je videl v solncu ves od zlata; ona druga pa je nosila na svojem bledem ličecu in v zamišljenih očkih nekaj nebeški sij. Pa je angelček nekega dne zajokal, ne vem, zakaj. Kdo tudi naj vé, zakaj angelčki jokajo, ko se jokajo? Hudiček pa se je smejal, o kako se je smejal! in nihče ni znal, zakaj. Seveda, kdo naj vé, zakaj se hudički smejejo? In se mnogokrat smejejo... Tedaj, in sta takrat oba gledala, eden v jokanje, drugi v smeh in sta videla, oh videla čudo čuda!... Kaj? Tistemu smejočemu so se nitke, zlate nitke pletle, curljale in sikale izmed belih zobkov ter se družile v velike šope. Drugemu pa so lili iz očes potočki solzá, da so se vili po tleh tokovi svetlih vodá. In so se nad temi potočki jasnih solzá sklonili oni šopki lesketajočih se smehov takò, da je nastal zlat mostiček nad srebrno rečico. Medtem ko sta se obe deklici začudili, pa je nekdo, ki je prebral mnoge knjige in bil učen mož, rekel: Sestrice, (učeni mož je bil brat obeh sestic!) sestrice, je rekel, v življenju sta jok in smeh, bolest in radost in je vse to prav; eno da se osvežimo z njim navznoter, drugo pa, da nas s toplim žarkom ogreje. Kadar pa nam solzé prekrižajo cesto z rečico, je potrebno, da prestopimo rečico bolesti po lepem mostiču radosti. Kajti, Gospod je rekel: Blagor jim, ki gredò s smehom po tej solzni dolini.

O p o m b a: To je pripovedoval pesnik svojima sestricama, ko sta se bili skregali. Napisano je bilo oktobra 1884.

S. G. :

Žlica.

ratka in nič posebnega ni moja povest. Ali včasih obstane človek pred čisto malenkostnim dogodkom. Človeka skušamo spoznati že po besedi. Neznatni pojavi nam odkrivajo velike skrivnosti. — —

Stanoval sem s tremi tovariši v veliki hiši. Ubog sem bil, pa sem plačeval za stanovanje in hrano manj kot drugi. Spal nisem v sobi, temveč na stopnjišču v podstrežje. Tudi pri jedi nisem bil drugim enakovreden. Gospodinja je imela štiri rumene, svetle žlice; z eno je jedel gospodar, z ostalimi trije sošolci. Na mojem prostoru

pa je ležala ob vsaki jedi stara, že oglodana žlica. Sošolci so govorili, da jedi v obrabljenih žlicah diše neprijetno. — Jaz pa sem jedel in molčal. Kako naj govori oni, ki uživa milost? Nekoč pa se zmoti gospodinja in položi na moj prostor svetlo medeno žlico, na tovariševo mesto pa mojo staro železno. Ko sedem k mizi, se me poloti želja, da bi zajemal tudi jaz enkrat s svetlo žlico. Pa tudi tovariš si ni upal zahtevati, da bi menjala — Gospodinja prinese juho in začnemo jesti. Sošed zajme, pokusi, skremži obraz in zagodrnja; potem pa vstane, odpre okno in vrže žlico daleč v travo. Juhe ni jedel in tudi gospodinja ni ničesar vprašala. Naslednji dan sem dobil drugo, tudi oglodano žlico. Nisem več hrepenel po svetli žlici, spoznal sem, kaj je moj delež.

XXXXXXXXXXXX

Bazilika Sv. Petra v Rimu.

Sveto leto je, v Rim vrejo tujci z vseh strani sveta. Gotovo ne bo nihče izmed njih zamudil ogledati si ene izmed največjih znamenitosti večnega mesta, cerkve Sv. Petra.

Cerkev se je začela zidati l. 1440. Načrte sta napravila papežu Nikolaju V. firenška stavbenika Gambarelli in Leon Battista Alberti. Ogromni tempelj je le

počasi napredoval ter se je gradil s presledki kakih dvesto let. Pri njem so sodelovali najslavnejši umetniki vseh časov, Bramante, Raffaello in Michelangelo. Zadnji je zgradil kupolo.

Naša slika kaže tudi veliki trg pred baziliko, z znamenitim slopovjem (300 slopov) in z obeliskom, ki je bil pripeljan iz Egipta. V ozadju slike vidimo Vatikani.

XXXXXXXXXXXX

Beraštvo.

(Pripovedka iz Abrucov.)

ila je nekoč dežela, ki so ji pravili Beračija. Najbednejšemu izmed njenih prebivalcev se je rodil sin. Pa je mati vprašala: «Kako naj ga krstimo?» in je on odvrnil: «Beraštvo naj se imenuje.»

Ko je Beraštvo dorastel, je začel beračiti. In so mu rekli ljudje: «Zakaj ne delaš? Vsaj za vajenca bi lahko šel.» In jim je odgovoril: «Delal bi, če bi našel pravičnega gospodarja.» «Ah, to pa bo težko!» so mu odgovarjali. «Vem, da ne najdem nobenega,» je dejal Beraštvo, «kateri gospodar pa deli premoženje z ubožcem?»

Nekega dne sreča kralja, ki mu pravi: «Še nikoli nisem videl človeka tako mladega in ubogega. Kako je to, da nimaš še gospodarja?» — «Nimam ga še, ker nisem še srečal pravičnega,» odgovori Beraštvo. — «Ali greš z menoj?» ga vpraša kralj. — «Ne grem, ker nisi pravičen,» odvrne on. — «Kako meniš?» se čudi kralj. — «Ker si ti kralj, ki vladaš in sem jaz berač, ki bi si morala potem biti enaka,» odgovori Beraštvo.

Potujoč od kraja do kraja, je Beraštvo dospel do Rima. Papež mu je rekel: «Ali hočeš služiti meni?» — «Ne, ker tudi ti nisi pravičen,» mu odgovori Beraštvo.

Pa je Gospod Bog zaukazal Smrti, naj stopi do njega. In je prišla Smrt in mu je rekla: «Ali je res, da iščeš gospodarja?» — Beraštvo je odgovoril: «Da, res je!» — «Pojdi z menoj, jaz sem Smrt!», ga je povabila. In je Beraštvo zaklical: «Da, pojdem s teboj, ker si pravična in ne odpuščaš nikomur. Prej pa me moraš odkupiti.» — «Tudi to se zgodi. Pojdeš z menoj k bolniku. Ko bom stala ob glavi bolniške postelje, vedi, da bolnik umrje; če ob nogah, ozdravi.»

In se je tako zgodilo, da je Beraštvo postal zdravnik, ki ni nikdar nobene zgrešil. Če je videl Smrt pri glavi, je ukazal zakramente; ko jo je uzrl ob nogah, pa čisto vodo. In je postal slaven ter je zaslužil mnogo denarja.

Nekega dne pa mu pravi Smrt: «Pojdimo v tvojo deželo.»

«Je preubožna,» odvrne Beraštvo.

«Nič zato!» meni Smrt in sta šla, pa nista ničesar zaslužila ter sta morala kmalu oditi.

Spotoma je vprašal Beraštvo: «Kam pa gre zdaj najina pot?»

«V mojo deželo!» je zaklicala Smrt.

Po treh dnevih hoje sta dospela do velike hiše. Stopila sta v obširno dvorano, ki je bila polna križev, manjših in večjih; eden pa je bil največji.

«Kaj pomenijo ti križi?» vpraša Beraštvo.

«To so križi, ki jih mora vsak nositi.»

«In ta, največji?»

«To je križ Beraštva,» odvrne Smrt.

Stopila sta v drugo sobano, večjo od prve, ki je bila polna lučk.

«Kaj so te lučke?» vpraša Beraštvo.

«To so življenja ljudi,» odvrne Smrt. «Ko ugasne ena lučka, umre en človek.»

«In ona le mala lučka, ki bo kmalu ugasnila?»

«Boter,» pravi Smrt Beraštvu, «ta lučka je tvoja.»

«Tedaj moram umreti?»

«Da,» zaključi Smrt.

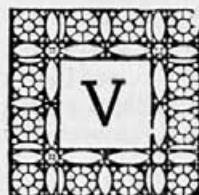
«Dobro!» vzklikne Beraštvo, «ali pred smrtjo hočem zmoliti še tri očenaše.»

In mu je Gospod Bog dovolil še to milost.

Toda Beraštvo ni še do dandanes začel moliti onih treh očenašev in zato hodi še po svetu.

Razmišljanje v poletnem večeru.

Večer je, Hlad pada na zemljo in v daljavi ugaša pesem vaškega zvona. Sem od gmajne se čuje zamolklo mukanje čred, ki se vračajo s paše. Na sosedovem dvorišču se je zganiła luč. Dekla Majda je, ki čaka na vračajočo se živinc. Z golido v rokah strmi predse in tiho računa, koliko bo nocoj primolzla. Zdi se ji, da bo mera dovoljna, ker so bili dnevi ugodni in je trava v ogradi po zadnjem dežju obilno pognala. V teh mislih jo zmoti teliček, ki je bil prvi pridrvel s ceste na dvorišče in se zapotekel kar naravnost v hlev, kjer je razposajeno zaril gobec v pripravljeno krmo. Za njim se kmalu prikaže še druga živina, ki v zložni vrsti in s počasnim korakom utone v širokorazprto žrelo vrat domačega hleva. Iz nje se sedaj čuje le vpitje domačega hlapca, veselo rožljanje verig in otožno mukanje najmlajšega telička, ki je težko čakal vse popoldne na vrnitev Liske, svoje matere. Kmalu za tem stopi hlapec spet na dvorišče in zgine v hišo. Dekla Majda pa se z brhkim korakom odpravi v hlev, da opravi svoje važno večerno delo in namolze družini kravjega mleka...

* * *

Mati narava je velik mojster, ki je ustvarila mleko, ne morda zato, da bi bilo samo sebi namen, ampak, da je najvažnejša hrana človeku in živalim v mladosti. Človek, kakor tudi vsi sesavci, se hranijo z njim in je tedaj mleko različnih vrst. A so vsa ta mleka sestavljena skoraj vedno iz istih sestavin: iz proteine, sladkorja, masti in nekaterih soli. Motil bi se, kdor bi sodil, da je mleko šibka hrana, ker je tekoče. Vse sestavine mleka se dajo tudi na umeten način strditi, in bi imeli potem mleko v trdni obliki. Ali ga je narava ustvarila tekočega, da je lahko hrana najnežnejšim bitjem. V želodcu se mleko zgosti ali siri. Zasirjeno mleko je sestavljeno ponajveč iz proteine, ki ima v sebi tudi masti. Soli, sladkor in

majhen del proteine se združijo pa v tekočo sirotko, ki je izvrstna hrana za otroke šibkega želodca, ki bi ne mogli prenesti navadnega mleka. Človek more živeti od sirotke, ne more pa samo od zasirjenega mleka. Proteina je tista snov, ki jo vidimo v zavretem mleku v obliki smetane. Vendar je tudi proteina sama važen del človeške prehrane in je nespameten otrok, ki smetane ne mara. Sladkor v mleku je manj sladak od navadnega sladkorja in brani, da se v njem ne zaredijo tako hitro glivice ali bakterije. Sol v mleku je potrebna, ker ima v sebi take snovi, da se iz njih tvorijo otroku kosti. Dve najvažnejši sestavini soli sta kalij in kalcij. Prvi posebno močno razvija mesno mišičje. Drugi pa je znamenit zaradi tega, ker ga nobena druga hrana, razen jajčjega rumenjaka, nima v tolikšni meri kot mleko.

Včasih se pa mleko v človeškem želodcu zasiri tako nagosto, da je težko prebavljivo. Temu odpomoremo na ta način, da ga pred zavživanjem razredčimo s sodno ali kalcijevo vodo. Že poprej smo rekli, da je smetana zelo učinkovita prehrana zaradi obile masti, ki jo ima v sebi. Nobeno olje ne mast v vsakršni drugi obliki nimata njej enake prehranjevalne moči. Če bi mogli hraniti otroke samo s smetano ali pa vsaj s čistim mlekom, bi bili vse bolj zdravih in močnih kosti. Zato je dobro, če otroci včasih jedó tudi maslo, ki ga pridelujemo iz mleka. Tudi sir, ki ga iz mleka tvorijo posebne glivice, je zelo tečna hrana. Kilogram sira ima v sebi toliko masti in proteine, kolikor je vsebuje 1 sod mleka. Seveda more biti sir, zavžit v neprimerni obliki in množini, tudi škodljiv.

Mleko je najprimernejša hrana za vse ljudi, največ pa za one, ki delajo kako dušno delo. Zdravje človeškega telesa je posebno odvisno od pravega razvoja možganov, ki so živčno središče. Rast živčnega mišičja pa mleko najbolj pospešuje. Tudi oddaja mleko neke železne sestavine, ki so neobhodno potrebne za tvoritev rdečih teles v krvi. Znano je, da so Japenci šibke in drobne rasti samo zato, ker zavživajo premalo mleka. Vso važnost prehranjevanja z mlekom nam potrdi tudi pogled v živalski svet. Vsi sesavci vrst nižjega razvoja se hranijo z mlekom zelo kratko dobo. Čim višje vrste sesavcev vzamemo, tem daljšo dobo prehranjevanja z mlekom opazimo pri njih.

Kakor je mleko za človeka vir zdravja, tako mu more postati tudi opasno. Krave, ki nimajo tečne in zdrave hrane, dajo tudi slabo in nezdravo mleko. Mleko, ki se tvori pri živali v posebnih mlačnih stanicah, ima tudi to lastnost, da vzame iz živalske krvi vse one snovi, ki so živali škodljive. Tako zalezejo vanj tudi razne bolezenske glivice in bakterije, ki se potem skozi usta prenašajo tudi na človeka. Posebo v poletnih mesecih se po takem okuženem mleku širijo med otroci razne hude bolezni, kakor n. pr. griža, legar, davica in škrlatica. Mleko je tudi prenašalec najljutejše bolezni človeštvu: jetike!

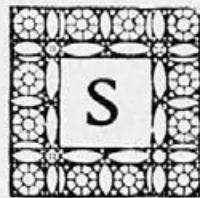
Zato je treba pred molžnjo, pri prenašanju, ob prodaji in delitvi mleka paziti posebno na čistobo. Posode morajo biti čiste in zaprte, vrči snažni in prekuhani. Tudi je treba pri molžnji kravja vimena dobro oprati s svežo vodo. Le na tak način bo mleko postalo blagoslov, ne pa nesreča človeštva!

* * *

Vse te misli so se mi porodile v tistem poletnem večeru, ko sem stal kraj ceste na vasi in zrl na sosedov hlev, kjer je pri svetli leščerbi dekla Majda molzla sosedovo Lisko. Zapisal sem jih tudi vam, enim najbrž v zabavo, drugim pa — vsaj upam! — v pouk!

Zvonec Zaloškega gospoda in še kaj.

tari Zaloški gospod so v vročih poletnih popoldnevih kaj radi zadremali pri oknu. Ker so stanovali v prtiličju in je bilo okno obrnjeno na cesto, smo mi vsekdar, v šolo gredoč, postajali pred njihovo hišo in radovedno gledali sivo, razkuštrano glavo, ki je udobno slonela na mehkem hrbtišču zametnega stola, da se nam je zdelo, kot da bi se strogi Zaloški gospod pravkar pogovarjali s samim ljubim Bogom. O čem, nam ni bilo nikoli prav jasno, ker so imeli Zaloški gospod tisoč in še eno skrb na glavi. Najhujša, ki je niso mogli nikdar odpraviti, pa smo jim bili gotovo mi, vaški paglavci. Kajti, četudi smo se strogega gospoda silno bali, vendar smo izrabili vsakršno priliko, da smo jih tako ali tako nekoliko podražili.

In ni je bilo za nas lepše prilike od te, ko so naš gospod iskali svojim starim kostem primerne počitka v popoldanskem snu. Tisoč je bilo sredstev, da smo jih zbudili in razdražili, a najljubši nam je bil ipak njihov zvonec. Sosedov Lipček mu je pravil «letrika» in smo tako krstili tudi Lipčka samega, česar nam pa on ni zameril. Pa je bilo res imenitno gledati Lipčka, kako se je skrbno plazil ko mačka do hišnih vrat, kjer je z levico pritisnil na električni gumb, z desnico pa hitro potisnil v odprtino kraj gumba drobno šibico, da je v hiši Zaloškega gospoda zvonilo in zvonilo, kot da so se zbudili visoko gori v veži srebrni zvončki vseh vaških cvac. In se je takrat navadno glava Zaloškega gospoda nemirno stresla, se vzdignila grozeče kvišku in se je uprlo od okna na cesto med nas dvoje strogih, karajočih oči. A zvonec se je drl in drl, ko smo bili mi že zdavnaj izginili za oglom. To se je zgodilo začetkoma še redko, kasneje nam je pa to električno zvonjenje bilo prišlo tako v navado, da niso mogli stari Zaloški gospod nikdar brez skrbi zadremati na svojem stolu. In se jim je najbrže zdelo tega našega obiskovanja vendarle nekoliko preveč, ter se je stroga glava Zaloškega gospoda prikazala nekega lepega jutra pri šolskih vratih. Takrat smo vsi dobro znali, da je prišla ura obračuna in so se naše oči škodoželjno ozrle na Lipčka, ki pa ni, v klopi sedeč, niti trenil s česom, ko da se njega vsa reč niti ne tika. Učitelj je z resnim licem poslušal pritožbo, ošvrknil dvakrat, trikrat z raziskujočim pogledom vsakega izmed nas in potem se je začela preiskava. Eni so tajili, drugi priznali, le Lipček je zvedavo pogledal učitelju v lice in resno menil: «Ko pa je ta «letrika» tako lepa igrača! Zvoni, ko da bi desetice stresal na kamen.»

In se je lice gospoda učitelja še bolj zresnilo in je dejal: «Koristna prava, ki jo je človeški duh z muko in delom ustvaril, nam ne sme biti igrača. To bi bila nevaležnost, bi bil greh, ki ga grešimo v svoji objestni nevednosti.» Pa so nam učiteljeve besede bile nekam nejasne in nismo mogli prav razumeti, kakšen naj bi bil naš greh. In je gospod učitelj menda zaslutil, da ni še mosta od naših src do njegovih besed in nam je skušal vso zadevo razložiti v dveh ali treh prirodoslovnih urah. Mnogo nam je takrat povedal gospod učitelj, marsikaj se je zgubilo in šlo mimo nas, marsikaj je pa ostalo še v spominu in se mi zdi prav, če vse t onapišem vam mladi bravci, ki ste našli morda tudi svojega Lipčka - «Letriko» in Zaloškega gospoda, kateremu kradete iz objesti in nevednosti potrebni popoldanski sen. Zapišem naj pa to tudi zato, ker se mi zdi, da bo ob vsaki zapisani besedi vstal pred mojimi očmi košček mojega učenika, ki ga že davno krije grob in se ga jaz še v svojih starih letih spominjam z ljubeznijo in spoštovanjem. Vso povedano snov najlepše zberem pod naslov:

Možje, ki so nam dali elektriko.

Ena izmed najskrivnostnejših in najmogočnejših sil narave, ki jih je človeštvo izrabilo v svojo korist, je gotovo elektrika. Poznali so jo že v daljnem starem veku, vendar jo je človek začel izrabljati v vsakdanjem življenju šele v zadnjih desetletjih. Že 700 let pred Kristusovim rojstvom je grški učenjak *Talet* opazil, da se obudi v ambri (jantarju), ki jo drgnemo z drugo snovjo, neka sila, ki privlačuje drobna peresca in druge lahke stvari. Pripovedujejo, da so zato žene v stari Siriji na tak način svoje obleke očistile suhih listov in bilk, ki so se morda slučajno obesile nanje. Ker so pa nazivali Grki ambro z besedo «elektron», zato je to ime še dandanes ostalo elektriki. Rimljan *Plinij*, ki je živel v prvem stoletju po Kristusu, je bil opisal na drobno to lastnost ambre in jo je primerjal z magnetizmom. Poznal je tudi že ribo, električni skat imenovano, ki te, če se je le dotakneš, strese z močnimi sunki neke sile, kakor da bi po tebi šli električni tokovi. Nihče pa ni takrat še znal, da so vsi ti pojavi posledice iste sile.

Šele v šestnajstem stoletju so se učenjaki začeli bolj resno baviti s preiskovanjem elektrike. Anglež *Viljem Gilbert* je dognal tedaj, da imajo tudi druge snovi, kakor žveplo, pečatni vosek, smola, dragi kamni in kamena sol, isto lastnost kot ambra. On je tudi poimenoval prvi to novo, še nepreiskano in neizrabljeno silo z njenim današnjim imenom: elektrika. Umrl je leta 1603. v starosti 63. let in je takorekoč oče vsega poznejšega učenjaškega dela na tem polju. Štiriindvajset let po njegovi smrti se je rodil Irlandec *Boyle*, ki je, zraven drugega dela, tudi dognal, da telesa, v katerih smo zbudili z drgnjenjem elektriko, ostanejo nekaj časa še električna. Njegov sodobnik Prus *Oton pl. Guericke* je bil celo iznašel neki način pridobivanja električne luči, za kar se pa ni nihče zmenil in se je električna luč mogla udomačiti šele v letu 1878. *Guericke* je bil napolnil stekleno kroglo z raztopljenim žveplom. Ko se je žveplo shladilo in strdilo, je steklo razbil ter je žvepleno kepo drgnil, nakar je z nekim čudnim šumom dajala svetlo luč. Opazil je tudi, da nedrgnjena telesa postajajo tudi električna že s samim dotikom drugih električnih teles. Anglež *Francis Hawksbee* je v letu 1700. sestavil stroj, ki je proizvajal elektriko, če si stekleni cilindri drgnil kar s prostimi rokami. Tudi je prvi dognal, da so iskre, ki jih je izvajal iz stroja, in s tem poizkusom združeno prasketanje, slični gromu in streli v viharju. Vse to so majhne iznajdbe, ki so pa vendar mnogo pripomogle kasnejšim dognanjem in pridobitvam. Drug Anglež, znameniti *Štefan Gray*, je razdelil vsa telesa v dve vrsti: ona, ki jih poelektrujemo z drgnjenjem, in ona, ki moremo v njih zbuditi elektriko le z dotikom drugega električnega telesa. Prva je imenoval slabe, druga pa dobre prevodnike elektrike. Vzel je odprto stekleno cev in jo zamašil na obeh koncih s plutovino. Na en zamašek je pritrdil kroglico iz slonovine ter nato začel cev močno drgniti. Ta je postala električna in je odajala svojo elektriko zamašku, zamašek pa jo je prevajal na koščeno kroglico in je ta veselo privlačila k sebi papirnate drobce vsekdar, kadar jim jo je dovolj približal. To je bil eden poizkus! Z drugim pa je dokazal, da je svila slab prevodnik elektrike, konopljevina pa dober. Vzel je tedaj konopljevo vrvico, 300 metrov dolgo, ki so jo raztegnjeno na nekaterih mestih držali s svilenimi trakci, da bi se elektrika morda tod ne mogla porazgubiti. Nato je spustil prvič električni tok po vrvici od enega konca na drugi. To je bil velik uspeh znamenitega učenjaka, za katerega pa je žrtvoval eno celo življensko dobo raziskovanj in preizkušnje.

(Dalje.)

Z R N A.

Kaj je svetloba?

Veliki učenjak Newton (Njutn) je mislil, da ni svetloba nič drugega kot nešteto iskric, ki lete na vse strani. Vsled te misli so sklepali, da svetloba vendar kaj tehta. Vendar niso dognali nikake teže, ker je svetloba val etra, neke redke prvine.

Skotski učenjak Clerk - Maxwell (Klark - Maksuel) je pa trdil, da ima svetloba samo nekak pritisk. Poskusili so z natančno, silno občutljivo tehtnico. Bila je v temi in na eno stran so spustili solnčne žarke. Zgodilo se je, kakor da bi jo bili na eni strani taknili, tehtnica se je za znamenje premaknila.

Pritisk svetlobe je tako neznaten, da se do danes še ni nikjer uporabil.

Odkod rja?

Na srebro vpliva žveplo, prav nič pa ne učinkuje kisik, ki je sestavina zraka. Zlato in srebro nimata nikdar rje, zato pravimo, da sta dragi kovini. Toliko bolj pa vpliva kisik na železo, posebno če mu pomaga voda. Ko se združi kisik z železom, pravimo da okisa (oksidira). Teda; se naredi železni okis, ki mu pravimo tudi rja.

Če bi rje — železnega okisa — ne bilo, ne bi imeli ene same zelene rastline na zemlji. Železni okis da zemlji rjavo barvo; raztopljen z vodo (dež!) da rastlinam hrano in barvo. Rja, to je železni okis, je, ki barva rdeče našo kri in jo hrani. Življenje rastlin in nas samih je v velikí meri odvisno od rje, ki nam je sicer tako nadležna, ker razjeda železne predmete.

Plima in oseka.

Kdor je pri morju, lahko opazuje, kako se morje dvakrat na dan viša in

niža. Kadar narašča, pravimo da je plima, če pada, je oseka. Kaj je vzrok naraščanju in odtekanju morja? Ze v starih časih so mislili, da je luna vzrok. Ali je kaj dokazov?

Vsaka snov privlačuje drugo, to je zakon, ki mu pravimo gravitacijski ali zakon o privlačnosti. Tudi zemlja in mesec se medsebojno privlačujeta. Lunina privlačnost posebno vpliva na morje, ker se voda lažje vda zaradi svoje sestave.

Na lunin vpliv sklepamo po njenem vzhajanju in zahajanju. Ker se mesec vrtí okoli zemlje in ta še samo okoli svoje osi, se zdi, da vzhaja in zahaja mesec vsak dan pol ure kasneje. Pa glejte čudo, tudi naraščanje morja zamuja vsak dan za pol ure.

Tudi solnce privlačuje morje, a ne tako močno, ker je silno oddaljeno. V teku enega meseca sta enkrat luna in solnce na isti strani zemlje. Takrat morje najbolj naraste. Če pa sta luna in solnce vsak na drugi strani zemlje, se njuna privlačnost uničuje, naraščanje je neznamno.

Kdor živi pri morju, lahko to opazuje. Naraščanje je včasih zelo naglo. So kraji z ravnim obrežjem, kjer bi naraščajoče morje ulovilo tudi jezdeca, ki dirja s svojim konjem.

***

O solncu je znano, da ima včasih izbruhe ognja (pravijo jim «protuberance»). Morda jih povzročajo zgolj privlačnost nebni teles, seveda ne naše zemlje. Zvezdogledj imajo na sumu Jupitra, ki je eden največjih velikanov med zvezdami na nebu. Ta da ne da miru solncnemu ognju.

Barvna slepota.

Nekateri ljudje ne razločijo barv. Pravimo, da so slepi za barve. Zanje je belo črno, rdeče rumeno itd. Odkod prihaja to?

Del očesa, ki se imenuje mrežnica, je silno občutljiv. Gotova mesta te mrežnice so občutljiva za hitre svetlobne vale, druga pa za počasne. Najhitrejši svetlobni vali nam dajo občutek modre in vijolične barve, na počasnejši vali dajo občutek rdečega. Med temi barvami pa so zeleno in rumeno.

Če ima človek barvno slepoto, je to znamenje, da njegova očesna mrežnica ni pravilna, da ima torej napako. Vsled te napake se ne razločijo barve.

Spanje.

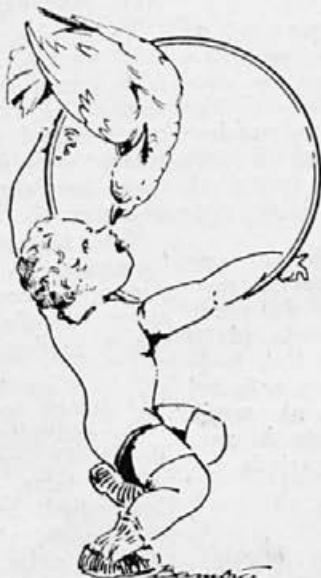
Človek potrebuje zadostnega spanja; je to za naše telo najbolše krepcilo, ki se ne da nadomestiti z ničemer drugim. Dokler se človek še razvija in raste, potrebuje več spanja nego odrasli. Za male otroke velja pravilo, da jih pustimo spati kakor dolgo hočejo. Do 6. leta naj spijo 12 ur, do 12. leta 10 ur, do 20. leta 9 ur; kar je manj, je premalo. (Odrasli naj spi 8 ur, poleti lahko 7 ur, pozimi 9). Izberi si za spanico visoko, prostorno, svetlo in solnčno sobo. Predvsem pa skrbí, da bo v njej dober, svež in čist

zrak. To dosežeš na ta način, da pustiš okna dan in noč odprta (tudi pozimi!) Pezi, da ti ne bo mrzli veter pihal na obraz. Bodi prepričan, da mrzli zrak krvi prav dobro dene. Če spiš v svežem zraku, se boš čutil drugi dan mnogo bolj okrepcan in bolj sposoben za delo, nego če si spal v zaprti — s slabim zrakom napoljeni — sobi. Če boš ravnal tako, ne boš se, da bi se prehladil! — Nezdavno in neprijetno je, po dnevi in ponoči nositi isto spodnje oblačilo; sračo, ki si jo nosil podnevi, obesi čez noč tako, da se more prezračiti in posušiti; tako pa ponočne srajce med dnevom ne smeš pustiti stlačene pod vzglavnico (izpostaviti jo prepihul) Sicer pa je za utrjenega človeka najbolj prijetno in udobno, če leži v postelji popolnoma neoblečen. — Vzglavnica naj bo nizka.

F. E.

Žveplo v zraku.

V zraku je vedno nekaj žvepla. Posebno kjer gori plin, prihaja pri tem nekaj žvepla v zrak. Žveplo vpliva na različne snovi, nikdar pa ne na zlato. Zato zlato nikdar ne počrni. Žveplene spojine pa prav rade pokrijejo srebro. Pri tem nastane oksid, ki je črn in ki ga vidimo na srebru, če ni čiščeno. Ko se srebro čisti, odnesemo seveda tudi one srebrne delce, ki so se spojili z žveplom.

KOTIČEK

Veseli pastir.

Veseli pastir sem bil,
ko sem kravico pojil.

Na paši so mi ptičice
ogrevale to srčece.

Veselo so prepevale,
po drevju so se zibale.

Za goro solnce je že zašlo,
domov priženem prekasno!

Zdaj že večerja čaka me,
ogreje zopet mi srce.

Radovič Leopold.

Jakec in kravica.

Ho, ho... hi, hi...
Tako se Jakec zareži.

In teče kar za stavo;
zagradi mlado kravo;

pa vrže jo v potok
in teče: tok, tok, tok!

Napisal Igor Samec.

Cerkev sv. Ahaca.

Nad Bistrico se razprostira holmec, ki je 700 m visok, imenuje se Sv. Ahac. Nekdaj je bila tam cerkev, kamor so hodili vsako leto enkrat k sv. maši. Ljudje pravijo, da je pri cerkvi tudi studenec, ki ga veliki grešniki ne najdejo. Tudi jaz sem večkrat šel tja gori, pa sem videl studenec in tudi podrtine cerkve. Sedaj so tam sami borovci, videti je le še par kamnov od podrtine.

Zadel Stanko, Trnovo pri Il. Bistrici.

Trije bratje.

Očetu, ki je imel že tri sinove, se je rodila deklica. Ta dogodek ga je zelo razveselil. Enega izmed sinov pošlje po vodo k bližnjemu studencu. Ker ga dolgo ni bilo nazaj, pošlje oče drugega sina, da poišče

brata. Toda tudi tega ni bilo domov. Nato pošlje oče k studencu tretjega sina. Pa glej čudo! Izostal je tudi ta.

Radi tega izide oče sam, da poišče izgubljene sinove. Po nekotikem iskanju zapazi oče, da so mu sinovi razbili zlato posodo, katero je dal prvemu sinu za vodo. V jezi jih oče zakolne tako, da postanejo vsi trije vrane in odletijo naglo v gozd.

Ko je deklica dorastla, je zvedela, kar se je zgodilo z njenimi bratci. Sklenila je, da jih poišče. In res je deklica šla iskat bratce. Ker jih ni mogla sama najti, je vprašala po njih luno. Ta ni mogla dati nobenega odgovora. Zalostna gre deklica dalje in pride do solnca. Tudi solnce ni vedelo, kje so njeni bratci. Nato se je deklica zatekla k zvezdam. Te so jej povedale, da bivajo njeni bratci v stekleni gori. Dale so deklici tudi ključ od vrat, ki peljejo v stekleno goro. Vesela je deklica vzela ključ in se zahvalila zvezdam.

Šla je hitro proti stekleni gori. Med potjo je deklica zgubila ključ in ga po dolgem iskanju zopet našla. Šla je nato dalje in prišla srečno do steklene gore. Odprla je vrata in našla svoje bratce, s katerimi se je vesela vrnila na dom k očetu.

V. Boškin, Cerkno.

Moja najljubša žival.

Najljubša žival mi je naš mali psiček. Pravimo mu Mopi. Kadar grem od doma, sili za menoj. Le nerad se loči od mene, kadar vidi, da ne gre drugače. Z mano v šolo vendar ne more! Kaj bi bilo, če bi vsak učenec prignal kakega sorodnika Mopijevega rodu s seboj?

Naš Mopi se rad igra. V tem je močno podoben mucku, ki ne razume vedno šale. Mopi me prav rad prime za hlače. To seveda iz prijateljstva, ker dobro ve, da imam tudi jaz njega rad. Če se z njim le predolgo igram, pa atku in mamici ni prav posebno všeč. Ti raje vidijo, da delam kaj bolj koristnega. Kako me je živalica vesela,

kadar pridem iz šole domov! Dobrikanja kar konca ni. Kadar je mrzlo, leži rad pri peči. Prav dobro ve, kdaj so mamica gotovi s kosilom. Takrat ne zamudi ugodne prilike. Veselo priskače in ji s povzdignjenimi tačkami dokazuje, da bi ji tudi on rad pomagal.

Kadar mu ukažem, da naj pove, če kaj zna, pa hitro zalaja. Teга sem ga naučil jaz.

Tudi sestrice Mici, Karla in Pepca ga imajo rade.

Vehar Franc, učenec v Ledinah.

Čudna smrt.

Bilo je pustega in dolgočasnega zimskega večera predlanskega leta. Sosedova dečka Pavle in Mirko sta šla k drugemu sosedu čipkat. Pridno sta kljekljala že vse popoldne in nastopil je večer. Ker je bilo mrzlo, sta prišla v sobo dva vojaka obmejne straže, da bi se pogrela. Položila sta puški na klop in šla v kuhinjo. Domači deček je vzel v roke puško in jo nameril v Iavla. Ni namreč vedel, da tiči v nji smrtonosna krogla. Grozen pok nam je oglušil za hip ušesa. Na stolu sedeči Pavel je omahnil. Krogla mu je šla skozi glavo. Bil je takoj mrtev. Nepopisen strah in groza

sta navdala nas vse navzoče. Če bi se bila dečku roka zmaknila samo nekoliko na stran, bil bi ustrelil svojo lastno mater.

Hlapec je šel javit grozno vest staršem, ki pač niso slutili kaj takega. Hlapec je s težavo mogel dopovedati, kaj se je zgodilo.

Otroci, puščajte vendar v miru grdo morilno orožje in ne dotikajte se ga!

Mohorič Fanika, učenka v Ledinah

Izgubljena deklica.

Mamica in hčerka v ubožni koči nista imeli nič jesti. Mamica pošlje deklico v gozd po živeža. Na večer ni deklica znala poti domov. Izgubila se je v gozdu. Šla je naprej in videla, da se ji približuje mala lučka; ustavila se je. Ko je prišla lučka do nje, je videla, da jo nosi majhen možiček. Ta jo vpraša, kam da gre. Deklica odgovori: «Mamica me je poslala v gozd po živeža.» Palček pravi: «Ali ti je drago iti z menoj?» Deklica je pritrdila. Prišla sta do lepe hiše. Napravili so ji vse, kar je hotela in ji dali živeža tudi za mamico. Mamica je bila jako vesela, ko je uzrla svojo hčerko s polno košarico različnih jedil.

Vida Furlan,

učenka 4. š. l. v Nadanjem selu.

UGANKE.

Križ.

	a	n	k	
M		š		o
L	e		k	a
R		n		o
	o	š	k	

Če spopolniš besede, dobiš navskriž ime slovenskega pesnika.

Lestva.

vo	_____	ziš
boš	_____	sto
go	_____	star
pe	_____	po
pre	_____	šec
ho	_____	mład
se	_____	dil

Paznica.

Zdravje, kava, dušeslovje,
mavzolej, Drava, Avemarija,
teloh, dresura.

Po tri zaporedne črke iz teh
besed dajo znan starorimski rek.

Skrit pregovor.

D. Ena R. se Lah ko — po v
R. Nedo broi Mep ate že Koal
in lko Li

Rešitve je poslati uredništvu do 5. novembra t. l. - Izžrebani rešilec bo primerno nagrajen.

„NOVI ROD“ izhaja vsak šolski mesec in stane letno 10 L. - Poedina številka po 1 L. Uredništvo in uprava: Trst - Trieste, Via Udine št. 35, III. - Odgovorni urednik: P a h o r J o s i p. - Izdaja „Zveza slov. učit. društev“ v Trstu. - Tiska Tiskarna „Edinosti“ v Trstu.